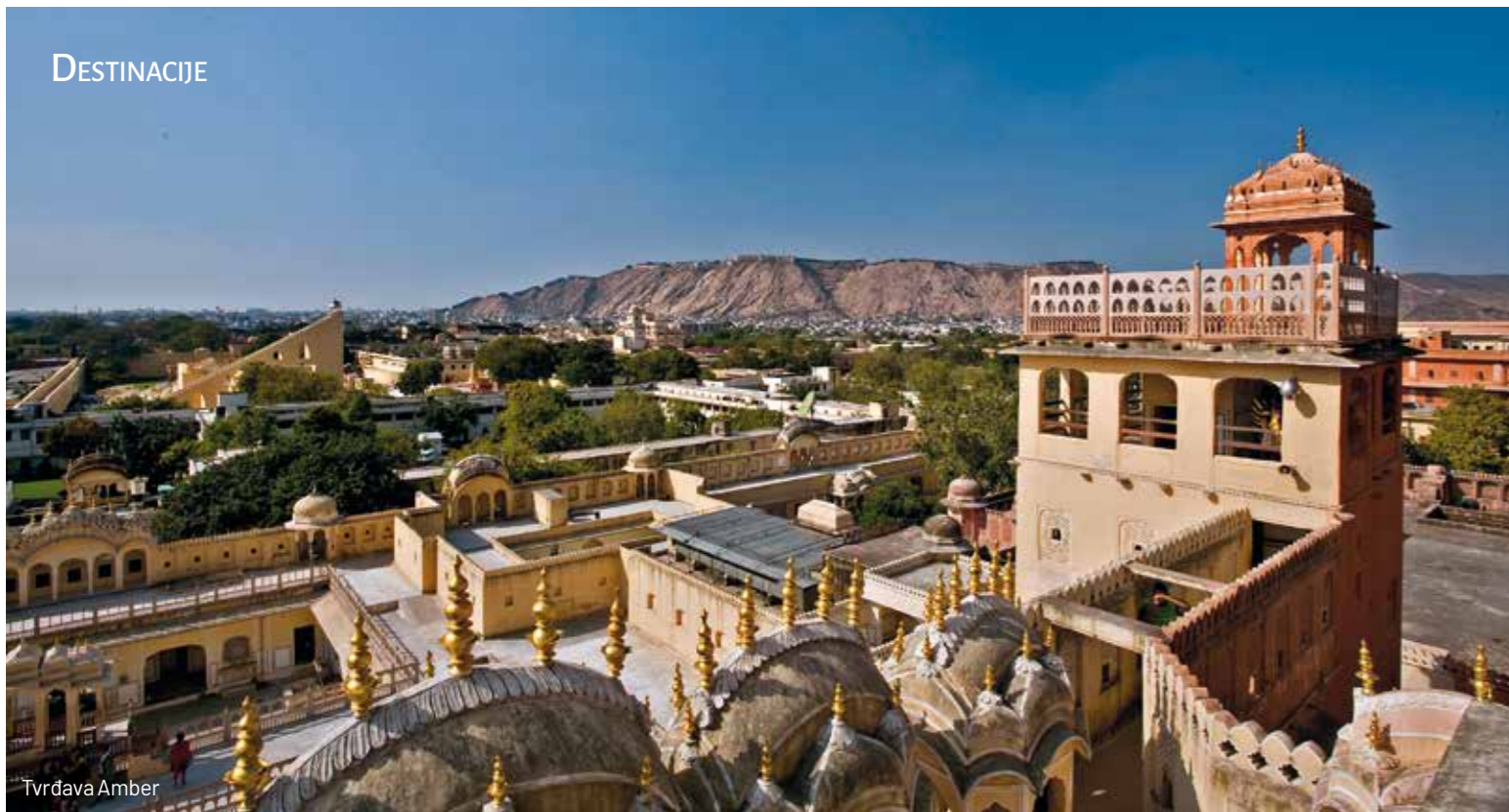

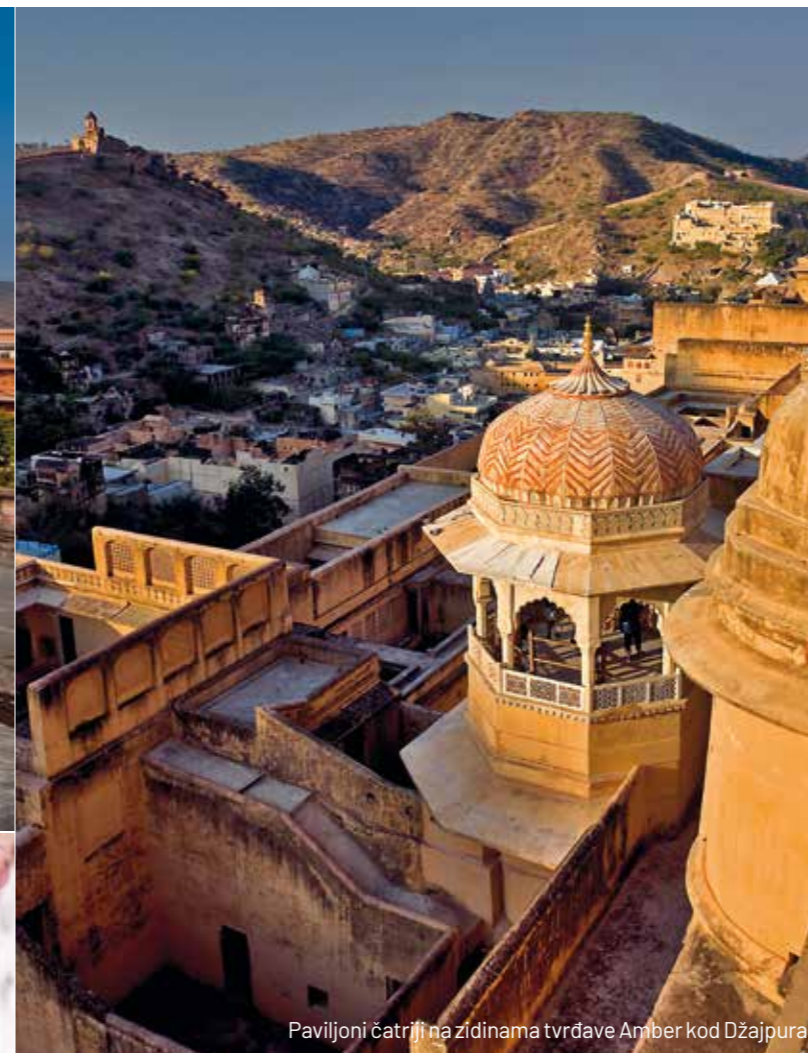
TEKST I FOTOGRAFIJE Saša Pjanić

Radžastan

Srednji vek na razglednici

Tvrđava Amber

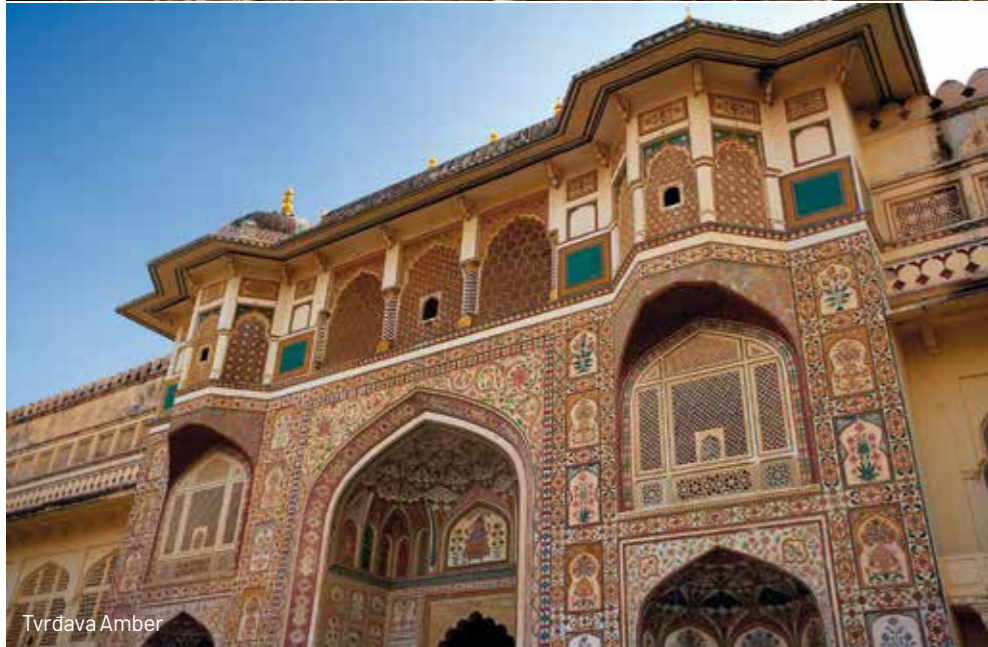

Paviljoni čatritji na zidinama tvrđave Amber kod Džajpura

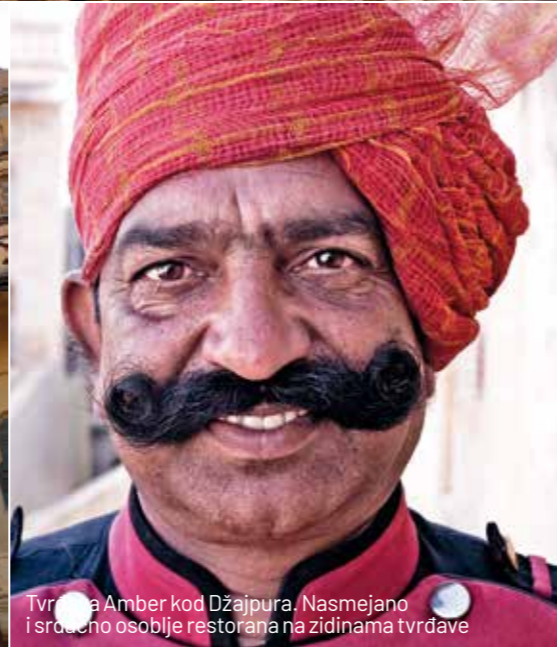

Salim, vozač tuk-tuka iz Džajpura. Uobičajeni naziv za to zanimanje na hindiju je rikshawala

Džantar Mantar u Džajpuru, čuvena opservatorija iz 18. veka

Tvrđava Amber

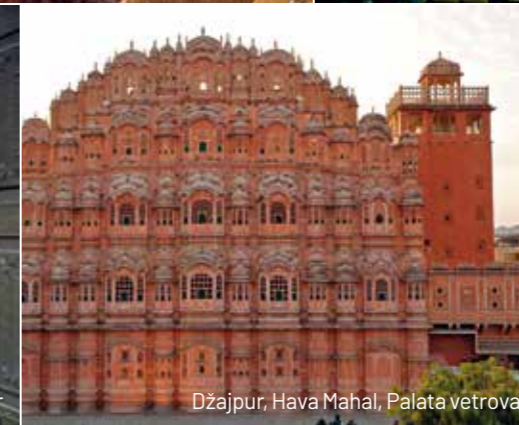
Tvrđava Amber kod Džajpura. Nasmeljano i sručno osoblje restorana na zidinama tvrđave

Trgovina sušenim voćem i začинима u Džajpuru. Noćni bazari su iskušenje za svačiji novčanik

Restoran unutar zidina tvrđave Amber

Džajpur, Hava Mahal, Palata vetrova

Mlada urbana devojka iz Džajpura

RADŽASTAN - ZEMLJA KRALJEVA, PALATA, UTVRĐENIH CITADELA, KRO- TITELJA ZMIJA I PUTUJUĆIH PRIPOVEDAČA. SREDNJI VEK NA RAZGLED- NICI. UZ TADŽ MAHAL, SIGURNO JE NAJPOZNATIJE INDIJSKO MUST-SEE ODREDIŠTE. NAJVEĆA INDIJSKA SAVEZNA DRŽAVA, NEŠTO VEĆA OD POLJSKE, NEZAOBILAZNO JE MESTO ZA SVAKOGA KO PUTUJE INDIJSKIM SEVEROM. NACIONALNI SLOGAN "INCREDIBLE INDIA" TEK NEZNATNO JE PRERADIO U VLASTITU VERZIJU - "INCREDIBLE STATE OF INDIA". ZBOG OBILJA SUNCA I SPEKTAKULARNIH ISTORIJSKIH KULISA, RADŽASTAN JE I OMILJENO MESTO INDIJSKE FILMSKE INDUSTRIJE, PREDSTAVLJEN U MNOGIM SCENAMA RASKOŠI, PLESA I RASPEVANIH SVADBENIH POVORKI

Radžastanom, kao i većim delom Indije, najbolje je putovati u suvo doba godine, ali pre vrućih meseci aprila, maja i juna. To je period koji u indijskom kalendaru približno pada između dve velike svetkovi- ne, Divalija i Holija, u razdoblje od kasnog oktobra do marta. Ili, kako u Radžastanu još računaju protok vremena, od Kartik Purnima u **Puškaru** do velikog festivala pustinje u **Džajsalmeru**. U **Džajpu- ru**, upravnom središtu države, postoji aerodrom, ali posetioци i putnici ovamo

najčešće stižu kopnenim putevima, iz Nju Delhija, Agre ili nešto udaljenijeg Mumbaja. Premda na sušnom, indijskom severozapa- du, Radžastan je smešten na samom raskršću mreže puteva **Južne Azije**, po- znate još od davnina. Voz je izvrsno mesto za upoznavanje Indije iz prve ruke. Indijske železnice spadaju u najveće poslodavce na svetu, kroz čije wagone godišnje prođe čitava populacija naše planete. No uprkos mnogoljudnosti, putovanje Radžastanom vozom može vas dovesti u najpustije krajeve potkontinenta. Avantura vožnje

železnicom podrazumeva upoznavanje si- stema koji je verovatno puno složeniji nego bilo koji drugi - od vagonskih razreda, a ima ih 10, do načina kupovanja karata. Zabora- vite dolazak na šalter pola sata pre polaska voza. Indijom svakodnevno železnicom putuje oko 20 miliona ljudi. Do sada sam se već dva puta vozio vozom od Nju Delhija do Džajsalmera. Put je trajao dvadesetak sati. Ipak, za izbirljivije postoji i drugačiji način putovanja šinama po Radžastanu, luksu- znim turističkim vozovima koji saobraćaju prema posebnom voznom redu.

Najznačajnija geografska barijera zemlje je **planinski masiv Arava- li**. Te najstarije planine potkontinenta, vetrovima koji sa Arapskog mora nose padavine, blokiraju prolaz prema zapadu. Poput dugačkog zida, dele zemlju na obradivi istočni deo i pustinju. Kako put od plodnog **Hindustana** odmiče sve više na zapad i vegetacija postaje oskudnija. Prva postaja je Džajpur, najveći i glavni grad Radžastana koji je zbog boje kuća od crvenkasto-roze peščara, poznati i kao Pink City. Osnovao ga je 1727. godine

Pogled na Puškar iz hrama Savitri mata koji se nalazi na brdu Ratnagiri, nedaleko grada

Puškar s pogledom na Sveto jezero i brdo Ratnagiri

Puškar, Radžput s pagrijem na glavi (pagri je turban)

Vezivanje pagrija oko glave

Puškar – Zbog velikih vrućina, prodavnice i berbernice rade i do kasnih večernjih sati

Puškar, veselje u svadbenoj povorci

Mlodoženja na konju u svadbenoj povorci u Puškaru

Puškar, večernja dokolica uz čaj i razgovor

Tvrđava Mehrangarh, Džodpur

Savaj Džaj Sing po kome grad i nosi ime. Izabravši prostrani plato, maharadža je želeo da premesti staru prestonicu dinastije iz obližnjeg **utvrđenja Amber** u novi, moderan grad. Gradska jezgra Džajpura sa upravnim zgradama, palatama i bazarima, delo su planskog urbanizma gotovo bez premca u Indiji. Tome u prilog najbolje govori geometrijski pravilan raspored ulica među koje je uklopljeno devet gradskih

četvrti. Zahvaljujući takvom tlocrtu, na koji se drugde u Indiji ne nailazi baš često, vrlo je lako kretati se njime. Zaštitni znak Džajpura je poznata **Palata vetrova, Hava Mahal**. Dobila je ime po višespratnoj, uličnoj fasadi sa brojnim prozorima iza čijih su se rešetkastih mreža znatiželjne dvorske dame skrivale od nepoželjnih pogleda, a fujuk vetra kroz njihove odaje proizvodio je zvukove poput uzdaha.

Osim žena, maharadžina velika strast bila je nauka, posebno astronomija, pa je uz svoju palatu podigao i **čuvenu opservatoriju** sa najvećim sunčanim satom na svetu.

Džantar Mantar je jedan od dva spomenika svetske baštine koji se nalaze u Radžastanu. Drugi su **brdska utvrđenja**, šest primera odbrambene fortifikacijske arhitekture rasute na kamenitim

brežuljcima svuda po Radžastanu. U blizini Džajpura, na litici iznad **jezera Maota**, nalazi se jedna od njih, monumentalna **tvrđava u Ameru**. Pogled sa bedema na brdovitu okolinu očarava, kao i lutanje zamršenim lavirintom odaja i hodnika, postavljenim kroz glavnu palatu kao poslednja linija odbrane.

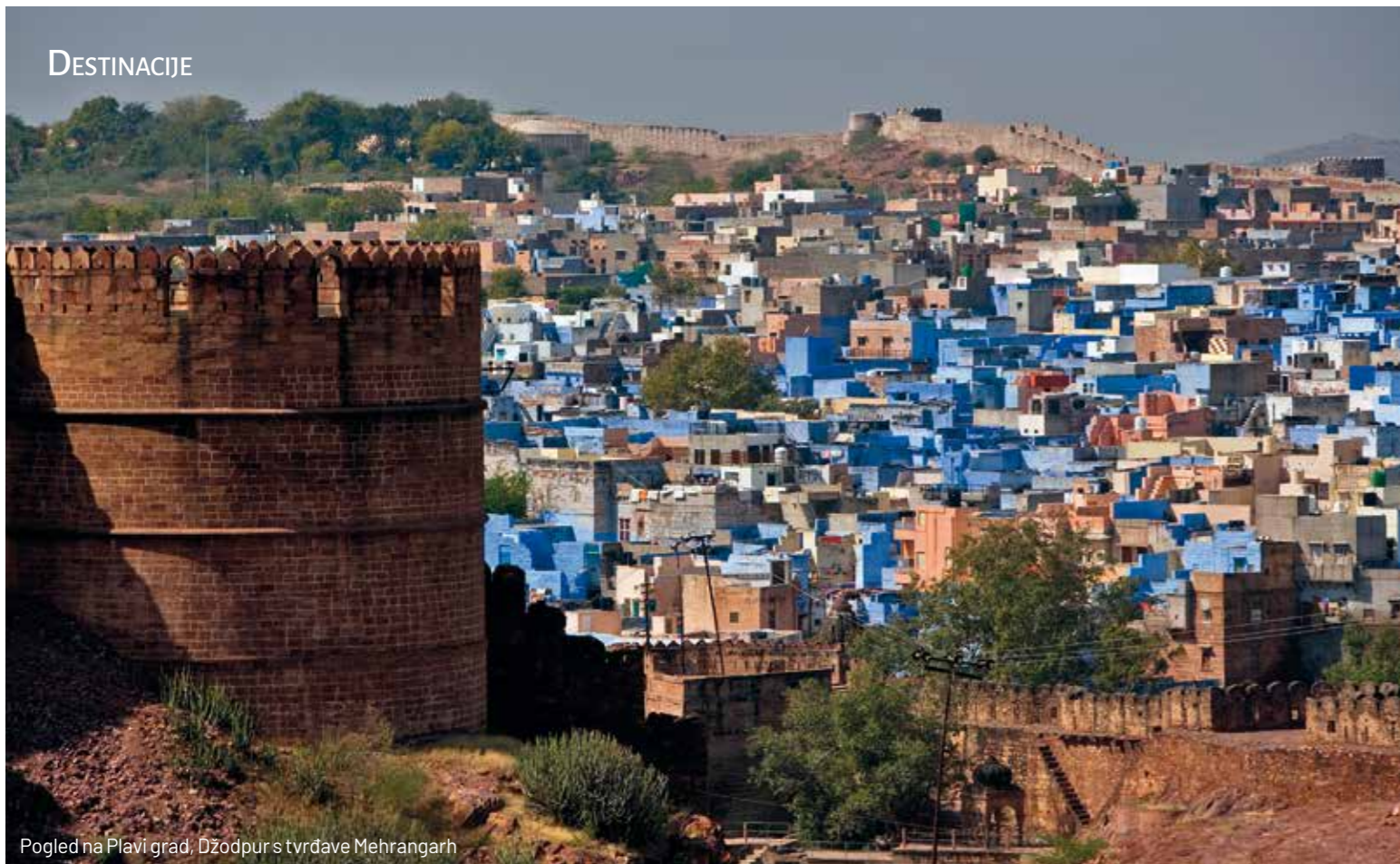
Pozvavši trgovce i preduzetnike na ledinu na kojoj će uskoro podići grad, Savaj

Džaj Sing imao je nepogrešiv instinkt za budućnost; Džajpur je postao i ostao raj za potrošačko razmetnje. Ovde se trguje bukvalno svim i svačim, i to u skladu sa urbanom matricom, po planiranom redu. Staro gradsko jezgro, istorijska šoping zona, iz balona podseća na šahovsku ploču na kojoj se tačno zna gde se šta kupuje. U kupovinu vas mogu voditi i vezanih očiju, ali po vrsti robe u prodavnici tačno

ćete odrediti gde se trenutno nalazite. Nakit, odeća, tkanine, kožna galanterija, drago kamenje, zlato, srebrnina, porcelan, začini, slatkiši, ajurvedski preparati. Od igle do slona, a kad se već spomigne ovo poslednje, Džajpur je poznat upravo po velikom festivalu slonova koji se svake godine održava na svečanosti Holi.

Kačvaha vladari Kneževine Džajpur uvek su bili pokrovitelji umetnosti. Taj se običaj kroz razne fondacije, održao i nakon sticanja indijske nezavisnosti, kada maharadže odlaze sa istorijske scene. U ovom gradu ne nedostaje materijala za bilo koga sa pripovedačkim talentom pa tako ne čudi što se najveći festival književnosti u Aziji održava upravo tu. Štaviše, on se smatra najvećim neformalnim festivalom literature na svetu, s obzirom na masovnost, besplatan pristup i učestvovanje najraznovrsnijih profila autora, od lokalnih pripovedača do nobelovaca i bardova svetske književnosti poput Najpola, Pamuka i Ruždija.

Krcat autobus poskakuje po neravnom putu dok zavijamo nizbrdicom prema Puškaru. Ljupki i slikovit gradić uz mirno jezero, jedno je od onih utočišta kakve s vremenom morate potražiti ako duže putujete Indijom. E sad, to u vezi s predahom važi samo kada se u njemu ne održavaju hodočašća i sajmovi ili kada nije sezona venčanja. Puškar je grad boga stvoritelja - Brame. Tu mu je posvećen i njegov najpoznatiji hram. O tome zašto su Bramini hramovi u Indiji inače malobrojni, mitologija nudi zanimljivu priču. Spazivši demona koji je hteo da naudi čovečanstvu, Brama ga ubija lotosom. Dok je cvet pogađao Vadržanabu, latice su pale na zemlju i stvorile tri jezera. Onda je pobedonosni Brama na najvećem jezeru odlučio da izvede obred vatrenog žrtvovanja. Ali da bi ga propisno završio, uz njega je morala da bude i njegova božanska pratilja. Kako Sarasvati u ključnom trenutku obreda još nije bila tu, Brama je oženio gudžarsku devojkicu Gajatri i ceremoniju doveo do kraja. Kada se Sarasvati konačno pojavila na jezeru, imala je šta i da vidi. Bes je bio toliki da je sasula kletvu na celi vedski panteon, a svom nevernom mužu zabranila je da bude poštovan bilo gde drugde po Indiji. Puškar na sanskritu znači plavi lotosov cvet. Za razliku od Džajpura, Puškar spada među najstarija naselja u Indiji. Smešten je stotinak kilometara jugozapadno, u podnožju prevoja koji ga deli od **Adžmera**. Oba grada velika su mesta hodočašća, jedno za Hinduse, drugo za Muslimane. Deli ih samo brdsko bilo. U Adžmeru se nalazi znamenito muslimansko svetište **Darga Šarif**, posvećena grobnica sufijskog sveca

Pogled na Plavi grad, Džodpur s tvrđave Mehrangarh

Unutrašnjost maharadžine palate Mehrangarh u Džodpuru

Živopisni prizori ispod zidina tvrđave Mehrangarh u Džodpuru

Džodpur zovu još i Plavi grad, zbog boje fasada većine kuća stare gradske četvrti

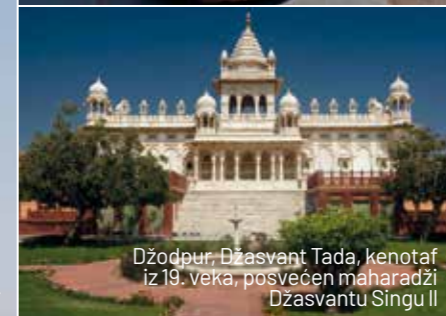
Pijaca Sardar, Džodpur

Džasvant Tada, Džodpur

Ulični prodavač bhatoore (nominativ bhatoora), hrskavog kvasnog hleba

Džodpur, Džasvant Tada, kenotaf iz 19. veka, posvećen maharadži Džasvantu Singu II

Mojnudina Čistija koji je u 12. veku u Indiji osnovao čistijski drviški red. Četiri veka kasnije, mogulski vladar Akbar, i sam veliki pokrovitelj i sledbenik Čistija, svake je godine iz Agre pešačio na hodočašće u Adžmer. Osim po osvajanjima, isticao se kao dobar vladar carstva u kome je naročito propagirao versku toleranciju, i to u vreme kada se Evropa gušila u

besmislu verske netrpeljivosti. Mudri car koji će kasnije s razlogom dobiti nadimak Veliki, uvideo je sav potencijal religijskog pluralizma zemlje kojom je vladao. Sa hinduskim Radžputima Akbar je imao poseban odnos. Tvrde i nepopustljive u ratovima, mnoge je klanove vezao za carski tron brakovima svojih prinčeva i radžputskih princeza. I careva prva

od mnogih pratilja, Mariam-uz-Zamani Begum bila kćer radžputskog kralja. Svadbene povorke Baraat čest su prizor na ulicama. To su gromoglasne i duge procesije mnoštva koje zajedno sa trubačima i udaraljka, mladoženju na konju prati na pir. Ali to je samo delić običaja i rituala. Venčanja u Indiji traju nedelju dana, a završavaju se velikim slavljem

nakon glavnog obreda sklapanja braka. U manjim mestima kao što je Puškar gotovo je sigurno da ćete naići na tu vrstu uličnog veselja koja često ponese, a nije retkost ni da zajedno s povorkom završite na slavlju u mladinoj domu. Venčanje je izuzetno važan događaj za koji se Indijci pripremaju čitav život. I tu je zakon velikih brojeva opet učinio svoje.

Dobar deo svadbenog budžeta troši se zapravo na štednju. Indijske porodice, opsednute kupovinom zlata u bilo kom obliku i količini koju sebi mogu da priušte, trude se da svojim naslednicima obezbede sigurnu budućnost. Međutim, činjenica da godišnje oko 10 miliona parova u Indiji sklapa brak, od nacionalne potražnje za zlatom čini globalnu stvar.

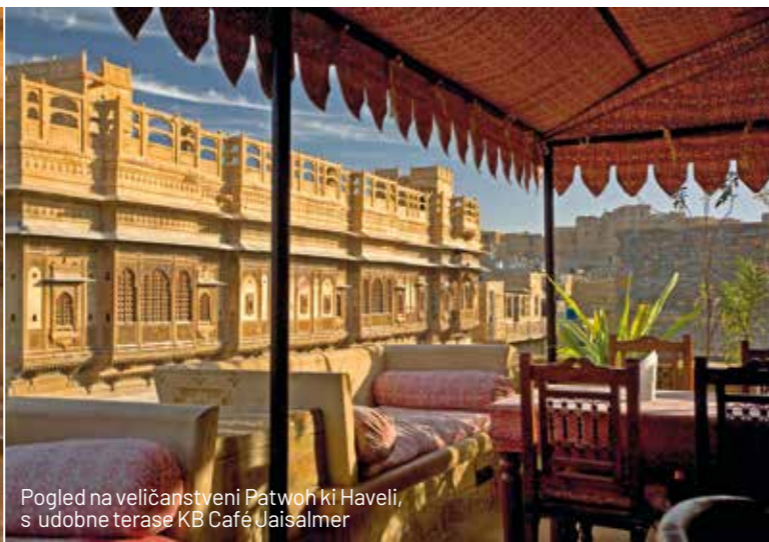
Slavni i imućni posebno su izbirljivi kada su venčanja u pitanju, zahtevajući kraljevski tretman. A gde drugde mogu biti bolje primljeni nego u Zemlji kraljeva, Radžastanu. Mnoge stare palate, vile, fontane i paviljoni postali su mesta elitnih indijskih venčanja. Kompanije kao što su Historic Resort Hotels i Taj Hotels Resorts & Palaces, nude kompletne svadbene aranžmane, od lokacije do organizacije čitavih događaja.

Pushkar je svetski poznat po velikom sajmu kamila koji se, u sklopu hodočašća i proslavljanja Kartik Purima, svake godine održava u oktobru ili novembru. Na kraju grada, uz put koji vodi do hrama boginje Sarasvati, prostire se ogromna ledina koja u vreme sajma oživi. Rika kamila, žamor, cika, pesma i ples. Okolina bruji od ritma udaraljki dok se prašina nadvija nad sajmištem. Za stranca, ovo je Radžastan "on display", uz izbor najlepše kamile, najboljih brkova, najlepše neveste i nezaobilazno natezanje kanapa svih protiv svih.

Napuštajući Puškar, ostavljaj planine Aravali iza sebe i ulazim u pustinju Tar. Stenovita šikara posuta grmolikim trnjem postepeno prelazi u pesak. Stižem u Džodpur, samo srce Radžastana. Na gardoj crvenoj steni iznad prostranog grada uzdiže se tvrđava Mehrangarh. Ponosna, neosvojiva i neverovatna, jedna je od najvećih fortifikacija u Indiji. Gradnja utvrđenja, koju je 1460. započeo maharadža Rao Džoda od Mandorea, protekla se na puna dva veka. Unosna trgovina svilom, opijumom, sandalovinom i bakrom koja je karavanskim putem od Gudžarata do Delhija prolazila tuda, punila je gradsku riznicu. Do palate na vrhu, kroz sedam kapija vodi zavojiti put. Većina njenih odaja je dostupna posetiocima. U njima se nalazi jedna od najbogatijih muzejskih zbirki Radžastana sa kraljevskim palankinama, oružjem i umetničkim delima. Tu su izloženi i različiti tipovi turbana uz demonstraciju kako se više metara tkanine mota oko glave. Pagari, kako se to pokrivalo za glavu u Radžastanu još zove, osim što je znak časti i društvenog statusa, praktični je muški aksesoar za život u pokretu koji može poslužiti kao jastuk, pokrivač ili peškir. Sa visokih balkona i zidina puca pogled na grad, okolinu i skoro uvek plavo nebo. Od znamenitosti treba još istaći najveću privatnu rezidenciju na svetu, velelepnu palatu Umaid Bavan, živopisni znakom grada i mauzolej Džasvant Tada. Poslednja pomenuta građevina nalazi se nedaleko od utvrđenja, na mestu gde su se nekada kremirali vladari Džodpura. Podignuta je od belog mermera, po uzoru

Patwoh ki Haveli, Džajsalmer

Pogled na veličanstveni Patwoh ki Haveli, s udobne terase KB Café Jaisalmer

Ispred zidina stare citadele u Džajsalmeru. Romi iz okolnih sela prodaju rukotvorine i nakit

Kao zaštitnik grada Džajsalmera, Ganeša se može videti svuda po zidovima i fasadama

Rukotvorine od gline, koje uprkos sušnijem tlu, ne nedostaje ni u Radžastanu

U Radžastanu i danas žive brojne zajednice indijskih Roma

Džajsalmer, panorama grada s pogledom na citadelu i utvrđenje

na mogulski Tadž Mahal. Radžputi su se u mnogo čemu ugledali na mogulske suverene, sa neskrivenom željom da ih nadmaše. U arhitekturi i graditeljstvu to su bez sumnje uspeli.

Džodpur još zovu i "Sun City", a po omiljenoj, neslužbenoj toponimiji prema boji fasada, "Plavi Grad". Ali on je najviše grad dobrog zalogaja i vrhunske lokalne kuhinje.

Specijaliteti egzotičnih naziva, poput kačorija, mirči bada, dal bati čurme, ali i razne poslastice spadaju u sam vrh indijske nacionalne gastronomije. Kuhinja Radžastana je vrlo intenzivna i pikantna, a kao zamena za vodu, zbog njenog nedostatka, obično se koristi mleko. Pretežno je vegetarijanska, ali pošto pustinja i krš oskudevaju u vegetaciji, poznata je i po

nekim vrlo ukusnim mesnim jelima, kakav je ljuti ovčiji kari laal maans.

Na kraju puta, pravo more dina i tek nekoliko desetina kilometara do **Pakistana**. Tar je pustinja nad kojom vazduh nikada ne miruje pa su talasi peska neprestano u pokretu. Vruć vetar Loo koji najavljuje dolazak monsuna dodatno zagrevajući potkontinent, raznosi ga svuda. Na takvoj

vetrometini smestio se Džajsalmer, po mnogima najspektakularniji grad Radžastana, do kog zaista vredi potegnuti. U daljini ogromne vetroturbine, a onda kao iz bajke, zlatastožute kule na stenovitom brdu uzdižu se naspram plavog neba. Građevina Džajsal Singa, za razliku od drugih istorijskih utvrđenja, potpuno je nastanjena. Štaviše, unutar bedema živi oko

četvrtina gradskog stanovništva. Dobar deo njih zarađuje izdajući smeštaj pa je za većinu posetilaca **citadela** ultimativni "A must place to stay". Ipak, prognoze za očuvanje ovog UNESCO-ovog dragulja i nisu baš najblistavije. Sagrađen na poronj, taložnoj podlozi, zamak pomalo klizi pa se iz tog razloga apeluje na posetioce da smeštaj potraže izvan gradskih zidina.

A njega ima na pretek, od luksuznih hotela i pustinskih rizorta, do jeftinih i sasvim prijatnih gostinjskih kuća.

Utemeljen u 12. veku, grad je pod svojim zidinama video puno bitki i gotovo isto toliko filmskih i televizijskih produkcija, od bolivudskih hitova do rijalitiija. Uzdigao se nadzirući karavanske puteve koji su iz Persije pustinjom prolazili na istok. U 17. i 18. veku u gradu se razvila bogata trgovačka aristokratija, da bi procvatom lučkog grada Bombaja, Džajsalmer na kraju izgubio značaj. Glavna privredna delatnost danas su turizam i uslužni sektor koji se na njega nadovezuje. Boravak u gradu je nalik vremeplovu, gde svaki udarac dleta o kamen odzvanja nekom drugom prošlošću. **Radžina palata** i kapije na tvrđavi ili raskošne gradske vile bogatih trgovaca i draguljara, poznati haveli. Lepo je usidriti se na nekom od balkona i sa mekog divana, uz čaj, posmatrati grad. Džajsalmer je mesto trgovaca, dobrog raspoloženja i obilja sunčanog vremena. Blagostanje i dobrobit, kažu, potiču od njegovog zaštitnika Ganeša, čovekolikog božanstva sa glavom slona. Slika srećonoše sa surlom krasí pragove mnogih gradskih kuća. Uz hinduističke, u gradu ima i nekoliko džajnskih hramova. Isposnički i miroljubiv, džainizam je svoje sledbenike pronašao u dobrostojećem sloju trgovaca pa je Radžastan, uz Gudžarat, država s najvećim brojem džaina u Indiji. Na bazaru, podno zidina, nalazi se jedan pravi indijski kuriozitet, **Bang Lassi Shop**. Mala birtija koja je svetsku slavu stekla zbog činjenice da je jedino mesto u Indiji gde je službeno dozvoljena konzumacija osušenog lista marihuane, zdrobljenog u voćni šejk. U cenovniku stoji da je dostupan u tri veličine: light, strong i supper dupper sexy extra strong. Na kraju, svakako treba otići u pustinju. Ili u okviru turističkog safarija koji vam ovde svi nude ili u vlastitoj režiji, na iznajmljenom motociklu. Proći zabačenim, pastirskim selima, doživeti dine, slušati neobične priče i videti zanosnu koreografiju Kaledial plesačica.

Teško da se na nekoliko strana teksta o jednoj zemlji može ispričati sve. A možda to nije ni potrebno. Uvek na kraju nešto ostane van dometa puta, **Bikaner** na severu ili **Udajpur** i **Bam** na jugu. Vetrovit i napola pust, Radžastan je oduvek bio istorijski auto-put od Himalaja do okeana, od plodnih rečnih ravnicu Ganga i Inda do pomorskih luka Gudžarata. Njime su prolazili karavani, hodočasnici, za njega su se otimala vojske i plaćali bogati mirazi. Plemenit, gostoljubiv i ležeran, danas je otvoren za sve. Teško pušta iz zagrljaja i uvek doziva natrag. ■